

YURTIMIZDA MUZEYLAR TARAQQIYOTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH XUSUSIYATLARI

G'ulomjonova Odinaxon G'ayratjon qizi

Namangan viloyat tarix va ma'daniyati davlat muzeyi katta ilmiy hodim

Annotatsiya: Maqolada jamiyatimiz rivojida zamonaviy muzey menejmentining ahamiyati haqida so'z yuritilgan. Avvalo, mazkur sohada yangi madaniy ehtiyojlarni shakllantiradigan va yangi mutaxassislarni jalb qilishni talab qiladigan madaniyat sohasidagi xizmatlar bozoridagi o'zgarishlar tahlil qilingan. Shunki, hozirgi kunda muzey menejmenti taraqqiyoti madaniy xizmat bozoridagi o'rni bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: muzey menejmenti, strategiya, missiya, texnologiyalar, xizmatlar, turizm.

KIRISH

O'zbekistonda davlat mustaqilligi qo'lga kiritilgach, shu zaminda asrlar osha istiqomat qilib kelgan avlodu-ajdodlarimiz orzu-umidlari ro'yobga chiqa boshladi. Bu esa istiqol yo'lida to'kilgan qutlug' qonning natijasi, xalq yo'lining qaror topishi hamda adolatning tantansi bo'ldi.

O'zbekistonda yosh avlodni har tomonlama sog'lom va barkamol ruhda tarbiyalash maqsadida qator islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Shu maqsadda "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014 yil 6 fevraldagi PQ-2124-sonli "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan qo'shimcha chora- tadbirlar to'g'risida"gi Qarori qabul qilindi²⁸.

Xalqimiz o'ziga xos taraqqiyot yo'lini tanlab, barcha sohalarda dunyoning eng rivojlangan mamlakatlari darajasiga etib olishdek ezgu mavsad sari intilmoqda. Uni amalga oshirish uchun yuksak malakali, ahloqiy barkamol mutaxassislar kerak. Shu jihatdan, aqlan yetuk, ahloqan pok va jismonan baquvvat insonlarni tarbiyalash masalasi davlatimiz oldida turgan muhim vazifalardan biri sanaladi. Bu borada ajdodlarimizning boy ma'naviy, ahloqiy merosining ahamiyati beqiyosdir. Darhaqiqat, buyuk siymolar bo'lmish ota-bobolarimiz qoldirgan ma'naviy merosni.

Birinchi guruhga oid sovetlar davri adabiyotlari mohiyati va mazmuniga ko'ra kommunistik mafkura, sinfiylik nuqtai nazardan yondashilganligi bilan xarakterlanadi.

Bu davrdagi Turkiston madaniyatiga oid asosiy adabiyotlar V.V.Bartol'd, B.V.Lunin, A.A.Semenov va boshqalar tomonidan tahlil etilgan.

1917 yilga qadar Turkistonda tashkil etilgan turli ko'rgazmalar va ularning yangi muzeylar vujudga kelishidagi ahamiyati G.N. Chabrov tomonidan tadqiq qilingan.

²⁸ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 6 февралдаги ПҚ-2124-сонли "Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатини амалга оширишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги Қарори // Туркистон. 2014. 8 февраль.

Uning asarida har bir ko'rgazma ekspozitsiyasi atroflicha tavsiflanib, mustamlaka ma'murlari va savdo-sanoat doiralarining undan ko'zlangan maqsadlari ochib berilgan.²⁹Taniqli olim Ya.G'ulomov⁴ tomonidan yozilgan asarda O'zbekistonning moddiy madaniyat yodgorliklarini asrash va muhofaza qilish masalalari o'z ifodasini topgan.

Sovetlar hukmronligi davrida O'zbekiston muzeylarining tashkil etilishi va faoliyati bo'yicha mavjud adabiyotlar kommunistik mafkura asosida, aksariyathollarda ma'lum yubiley sanalariga bag'ishlab yozilgani ma'lum. Jumladan, M.S.Yusupov risolasini³⁰ keltirish mumkin. Respublikadagi muzeylar va muzeyshunoslikka oid tadqiqotlar orasida N.Sodiqovanning asarlari³¹ alohida ajralib turadi. Ulardagi davr talabiga ko'ra kiritilgan mafkuraviy jihatlarni hisobga olmaganda, O'zbekistonda muzey ishining deyarli bir asr davomidagi taraqqiyoti, yutuqlari va muammolari atroflicha o'rganilgan.

Sovetlar hukmronligi davrida yozilgan adabiyotlarning mualliflari asosiy e'tiborni «sotsializm g'alabasi» uning targ'ibot ishlariga qaratganlar.

O'zbekiston muzeylarining mustaqillik davridagi faoliyati va taraqqiyoti bo'yicha bugungi kungacha umumlashtiruvchi asarlar deyarli mavjud emas.

Qadimiy moddiy qadriyatlarimizni, ajdodlar merosini asrashda, buyuk tariximiz, dunyo ahli tan olgan allomalarimiz bilan yosh avlodni tanishtirib, ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muzeylarning o'rni beqiyosdir.

Yurtdoshlarimizni hamda respublikamizga tashrif buyurgan mehmonlarni Vatanimizning ochiq osmon ostidagi go'zal qadimiy shaharlari, obidalari, muzeyda asranayotgan osori-atiqalar haqida ularga qiziqarli tarzda kerakli ma'lumotlarni yetkazib berishda muzey xodimlarining bilim darajasi alohida ahamiyatga ega. Bugungi kunda bunday vazifaga chet tillarini mukammal biladigan kishilar, ayniqsa yoshlar jalb etilmoqda. Biroq, ularning tarix fanidan bilimlari yetarli deb bo'lmaydi. Ular ma'lum bir manbadan olingan matnni yodlab olishadi yoki o'z tasdig'ini topmagan ma'lumotlarni berishadi. Bu esa muzeyga tashrif buyuruvchilarning to'liq, haqqoniy va mukammal ma'lumotlar olishlariga to'siq bo'lmoqda.

Bunday muammoni bartaraf etish maqsadida mamlakatimiz muzeylariga innovatsion texnologiyalarga asoslangan smart texnologiyalar ya'ni audiogid moslamalari o'rnatilmoqda.

– Yangi texnologiyalar yordamida muzeyga tashrif buyuruvchilar madaniy maskan va undagi barcha eksponatlar haqida kerakli ma'lumotlarni olishi mumkin. Yangi texnologiyani joriy etishdan ko'zlangan asosiy maqsad muzeyga tashrif buyuruvchi mehmonlarga to'liq, sifatli, eng muhimi, ilmiy tomondan tasdiqlangan ma'lumotlarni yetkazishdir. Ushbu moslamani qo'llash, xuddi mobil telefonni ishlatgandek juda oson va qulay. Audiogid muzey mehmonlariga hozircha o'zbek, rus, ingliz tillarida xizmat ko'rsatadi. Ayni kunda audiogid Buxoro, Xorazm viloyatlari va Toshkent shahridagi bir

²⁹ Чабров. Г.Н. Востановочная работа в Туркестанском крае (1865-1916 гг) Труды Музея истории Узбекистана, вып.3.-С.118-135

³⁰G'ulomov Ya. O'zbekistonda moddiy-madaniy yodgorliklarni saqlash, o'rganish yo'llari.-Toshkent:1934. –B. 120.

³¹ Юсупов М.С. 50 лет Самаркандского музея (1896-1946)-Самарканда 194 –С.58

nechta muzeylarda qo'llanilyapti. Keyinchalik bu moslama respublikamizning barcha muzeylariga o'rnatilishi ko'zda tutilgan³².

– Buxoro davlat muzey — qo'riqxonasi tizimidagi “Ark” viloyat o'lkashunoslik muzeyida Ark qo'rg'oni haqida ma'lumot beruvchi ekskursiya matnlari uch tilda ovozlashtirilgan bo'lib, bu tizim to'qqiz bo'limdan iborat. Ushbu texnologiyaning afzallik jihati uni buyurtma qilgan sayohatchi Ark qal'asi tarixi haqidagi aniq va asoslangan tarixiy manbaalarga hamda viloyat o'lkashunoslik muzeyida namoyishga qo'yilgan noyob, nodir ashyolar to'g'risida to'liq ma'lumotlarga ega bo'ladi. Shuningdek, muzeylarda innovatsion texnologiyalarni joriy etish davom qiladi. Bu yil 30 ta muzeyning “Virtual muzey” bazasini yaratish ishlari yakunlanadi. Respublika teatr muassasalari hamda O'zbekiston muzeylari yagona portallari ishga tushirilishi ham rejalashtirilgan.

Ha, ushbu innovatsion texnologiyalar bari barcha muzeylarda hayotga joriy etilsa, ushbu soha yangi bir bosqichga – dunyoviy talablarga javob bera oladigan darajaga ko'tariladi, deb umid qilamiz.

So'nggi yillarda Yangi O'zbekistonda muzey faoliyati ijtimoiy-madaniy sifatida yuqori ahamiyat kasb etayotgani, madaniy merosni asrab-avaylash va talqin etishda, ijtimoiy moslashuv va madaniy identifikatsiyaning murakkab jarayonlarida, ta'lim-tarbiya jarayonida va dam olishni tashkil etishda muzeylarning o'rni tobora ortib borayotgani yaqqol namoyon bo'lmoqda. Yangi O'zbekistondagi zamonaviy muzeylar ta'lim, muloqot, madaniy axborot va ijodiy innovatsiyalar markazlariga aylanib bormoqda.

Muzeylar oldida nafaqat o'z devorlariga yangi tomoshabinlarni jalb qilish, balki tashrif buyuruvchilar muzeyga bir necha marta kelishni yo'lga qoyish uchun kreativ tadbirkorlikdan foydalanish amaliyotga tadbiiq etildi. Tashrif buyuruvchilarning ehtiyojlarini muntazamlilik asosida tahlil qilish jarayonlari jadallashtirildi.

Muzey ishiga oid ilmiy-amaliy anjumanlar, konferensiyalar o'tkazish, xorij ilg'or tajribalarini ommalashtirish uchun zarur imkoniyatlar yaratildi. Sohada xodimlarining malakasini oshirish uchun rivojlangan davlatlardagi muzeylar va xorijiy tadqiqotchilar bilan hamkorlik aloqalari mustahkamlandi.

Muzey biznesida strategik rejalashtirish ajralib turadi, u o'zgaruvchan dunyoda uning mavqeini o'rganish, uning missiyasini shakllantirish, strategik maqsad va vazifalarni aniqlash asosida muzeyni rivojlantirishning optimal variantini aniqlash bilan bog'liq³³.

Shunki, bugungi kunda O'zbekistonda muzeylarni rivojlantirish va tijorat rentabelligining uzoq muddatli strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish, ularning kolleksiyalarini to'ldirish, jamoat faoliyati va global miqyosda ishtirok etish bilan shug'ullanadigan muzey muassasalari va ularning birlashmalarida tajribali, yuqori malakali va o'rta boshqaruv xodimlari yetishmaydi. Muzey menejmenti bugungi kunda madaniy boyliklar, mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqarishning resurs salohiyati va

³² Садикова Н Музейного дело в Узбекистане-Тошкент: Фан, 1975-290с; историография и истичники помузейному строительству.-Т.: Фан, 1987. – Б. 98.

³³ <http://www.nauki-online.ru/muzeevedenie/>

omillaridan samarali foydalanish maqsadida amalga oshiriladigan kompleksli intellektual va iqtisodiy faoliyat hisoblanadi.

Tomoshabinlarni o'rganish usullari, tashrif buyuruvchilarning ham, muzeylarning ham ehtiyojlarini qondirish, o'z kolleksiyalarini qanday qilib eng foydali tarzda taqdim etish va kreativ g'oyalarni mavjud muhitga etkazish bo'yicha yangi qarashlar va usullarni tadbiq etish, xizmatlar ko'lamini kengaytirish - muzey faoliyatini jamoatchilik uchun yanada jozibador bo'lishi uchun tashkil etishning bir necha yo'lidan foydalanish juda zarur. Turizmning davlat iqtisodiyoti va madaniy salohiyatida ortib borayotgan roli jahon andozalaridan namuna olish, yaxshi natija berganlarini muzeylarimizga olib kirishni talab qilmoqda.

XULOSA

Mamlakatimizda muzeylar man'aviy merosni asrab-avaylash, madaniy amaliyotlar sohasida yorqin va nostandart yechimlarni taklif qilish, turistlarni jalb qilish va o'z aholisi tomonidan talab qilinadigan omilga aylanishi mumkin. An'anaviy muzey qadriyatlarining ijtimoiy o'zgarishi va faoliyat yo'riqnomalari sharoitida O'zbekiston muzeyi boshqaruvchisi birinchi navbatda strateg bo'lishi kerak. Zamonaviy moliyaviy, resurs va bozor muammolari undan muzeyning uzoq muddatli istiqbolga mo'ljallangan aniq strategiya va siyosatini ishlab chiqishni, uning maqsadlarini muvofiqlashtirishni, kuchli va zaif tomonlarini aniqlashni, tahdid va istiqbollarni baholashni talab qiladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida rejalashtirishning asosiy vazifasi muzeyning uzoq muddatli raqobatbardoshligini va barqaror mavqeini ta'minlashdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Арзамасцев В.П. О систематической структуре музейной экспозиции. -М., 1990. - 397 с.
2. Бестужев-Лада И.В., Озерная М. Музей в системе культуры. // Декоративное искусство. - 1976. - № 9. - 7 с.
3. Дьячков А.Н. Социальные функции музея: споры о будущем. // Музееведение. На пути к музею XXI века. / Сб. научных трудов. - М.: НИИ культуры, 1989. - 196 с.
4. Котлер Ф. Основы маркетинга. - М., Мысль, 1992. - 560 с.
5. Лорд Барри, Лорд Гэйл Д. Менеджмент в музейном деле. - М.: Экономика, 2002. - 390 с.
6. Новикова Г.Н. Социокультурные концепции управления в арт-менеджменте / Г.Н. Новикова // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. - 2005. - № 2.
7. [http ;//www.nauki-online.ru/muzeevedenie/](http://www.nauki-online.ru/muzeevedenie/)
8. Мирзиёев Ш. Янги Ўзбекистон стратегияси. - Тошкент: Ўзбекистон, 2021. 464 б.